

Ürgüp Prokopi

EDİTÖR EDITED BY
EVANGELİA BALTA

KÜÇÜK ASYA ARAŞTIRMALARI MERKEZİ
ARŞİVİ'NDEN FOTOĞRAFLAR

PHOTOGRAPHS FROM THE ARCHIVE OF
THE CENTRE FOR ASIA MINOR STUDIES

BİRZAMANLAR
YAYINCILIK

Ürgüp – Prokopi

KÜÇÜK ASYA ARAŞTIRMALARI MERKEZİ
ARŞİVİ'NDEN FOTOĞRAFLAR

PHOTOGRAPHS FROM THE ARCHIVE OF
THE CENTRE FOR ASIA MINOR STUDIES

BİRZAMANLAR
YAYINCILIK

Hüsambey Sokak 2/6 Fatih 34083 İstanbul
Tel: 0212 523 25 06 Faks: 0212 523 25 11
www.birzamanlaryayincilik.com
info@birzamanlaryayincilik.com

Metin Text
Evangelia Balta

İngilizceye çeviri Translation into English by
Alexandra Dumas

Türkçeye çeviri Translation into Turkish by
Ari Çokona

Yunanca-İngilizce orijinal başlık
Greek-English original title
Προκόπι - Ürgüp
Φωτογραφίες από το αρχείο του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών
Photographs from the Archive of the Centre for Asia Minor Studies
(Küçük Asya Araştırmaları Merkezi, Atina, 2004)

Birinci baskı First edition
İstanbul, Temmuz July 2010

isbn
978-975-6158-15-9

Yayın öncesi hazırlık Prepress preparations
Punto Baskı Çözümleri

Baskı Printing
Sena Ofset (0212) 613 03 21

© 2004 Centre for Asia Minor Studies & Evangelia Balta
© 2008 Birzamanlar Yayıncılık

Tüm hakları saklıdır. Kitapta yer alan görseller, copyright sahiplerinin yazılı izni olmadan, fotokopi, kayıt, her türlü bilgi saklama ve bilgi-çekim sistemi de dahil olmak üzere, elektronik ya da mekanik hiçbir yolla ya da hiçbir biçimde çoğaltılamaz ya da yayınlanamaz.

All rights reserved. No image in this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recoding, or by any information storage and retrieval system, without permission in writing from the copyright holders.

Ürgüp – Prokopi

KÜÇÜK ASYA ARAŞTIRMALARI MERKEZİ ARŞİVİ'NDEN FOTOĞRAFLAR
PHOTOGRAPHS FROM THE ARCHIVE OF THE CENTRE FOR ASIA MINOR STUDIES

EDİTÖR
EVANGELİA BALTA

TÜRKÇEYE ÇEVİRİ
ARİ ÇOKONA

EDITED BY
EVANGELIA BALTA

TRANSLATED INTO ENGLISH BY
ALEXANDRA DOUMAS

TEŞEKKÜR

Ürgüplü hemşeriler

Georgios Petridis, Stavroula Alexiadi, Mustafa Kaya'ya.

Küçük Asya Araştırmaları Merkezi araştırmacıları

Stavros Anestidis, Thaleia Biri, Dimitris Politis, Varvara Kontoyanni,
Evangelia Achladi'ye.

ACKNOWLEDGEMENTS

To fellow Prokopians

Georgios Petridis, Stavroula Alexiadi, Mustafa Kaya.

To colleagues at the Centre for Asia Minor Studies

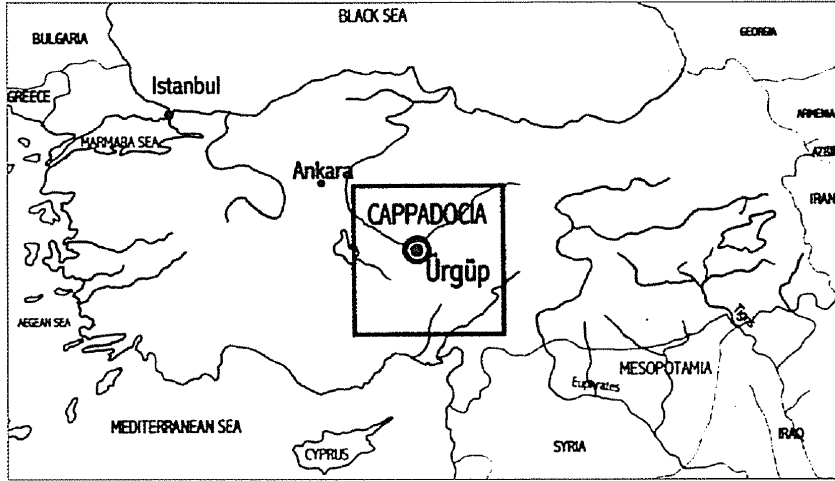
Stavros Anestidis, Thaleia Biri, Dimitris Politis, Varvara Kontoyanni,
Evangelia Achladi.

İÇİNDEKİLER

<i>Türkçe-İngilizce Baskıya Önsöz</i>	7
<i>Önsöz</i>	10
<i>Kısaltmalar</i>	14
<i>Haritalar</i>	6, 16
ZAMAN VE MEKÂNIN BELLEĞİ	17
NÜFUS MÜBADELESİ VE YUNANİSTAN'A YERLEŞİM	19
Eksodus	20
Neo Prokopi	22
ATALARIMIZIN TOPRAKLARINA HAC ZİYARETİ	26
Erciyes Dağı	27
Ürgüp'e Yaklaşırken	28
Üzengi Çayı Kenarındaki Güvercinlikler	30
Kasabada Gezinti	36
Kayakapı	40
Arslangazi	46
Çarşı	50
Dedeli ve Derventbaşı Yükseltilerinden Manzaralar	60
Rum Mahalleleri	68
Kiliseler	90
Kayaya Oyulmuş Yapılar	112
Rum Evlerini Ziyaret	126
Bir Çocukluk Arkadaşını Ziyaret	144
EDİTÖRÜN NOTLARI	149
FOTOĞRAFÇILAR - FOTOĞRAFLAR	151
ANLATICILAR LİSTESİ	162
<i>Kaynaklar – Bibliyografya</i>	165
<i>Dizin</i>	171

CONTENTS

<i>Preface for the Turkish-English Edition</i>	7
<i>Foreword</i>	10
<i>Abbreviations</i>	15
<i>Maps</i>	6, 16
MEMORIES OF THE LAND AND LANDSCAPE	17
EXCHANGE OF POPULATIONS AND SETTLING IN GREECE	19
Exodus	20
Neo Prokopi	22
PILGRIMAGE TO THE LAND OF OUR FATHERS	26
Mount Argaeus	27
Approaching Ürgüp	28
Pigeon-houses on the Banks of the Üzengi Çayı	30
Touring the Town	38
Kayakapı	40
Arslangazi	46
The Marketplace	50
View from the Heights of Dedeli and Derventbaşı	60
Greek Neighbourhoods	68
Churches	90
Rock-cut Structures	112
Visits to Greek Houses	126
Visit to a Childhood Friend	144
EDITOR'S NOTES	149
Photographers – Photographs	151
List of informants	162
<i>Sources – Bibliography</i>	165
<i>Index</i>	171

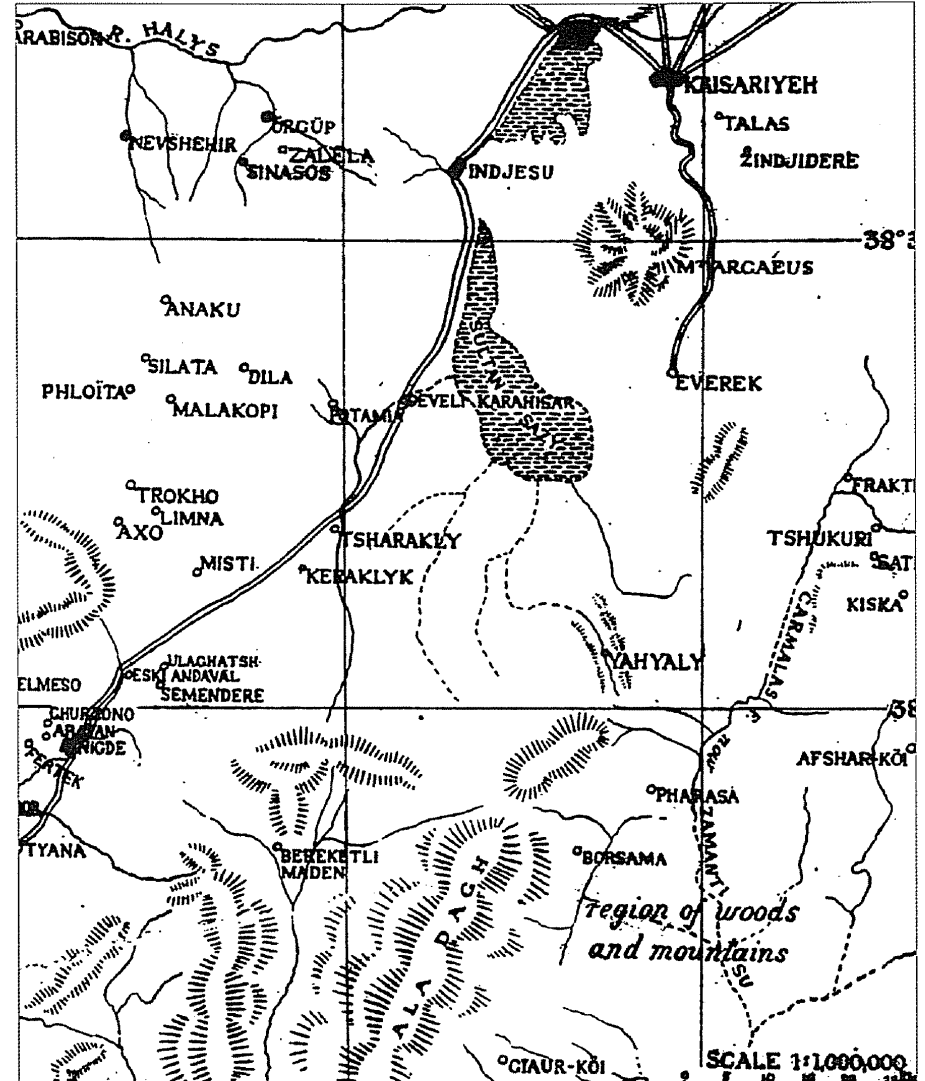
1. Türkiye haritası. Kapadokya.

1. Map of Turkey. Cappadocia.

2. Kapadokya'nın Rum köyleri.

(R. M. Dawkins, *Modern Greek in Asia Minor. A Study of the Dialects of Silli, Cappadocia and Pharasa with Grammar, Texts, Translations and Glossary*, Cambridge, University Press 1916, Plate II).

2. Greek villages of Cappadocia. (From the study by R. M. Dawkins, *Modern Greek in Asia Minor. A Study of the Dialects of Silli, Cappadocia and Pharasa with Grammar, Texts, Translations and Glossary*, Cambridge, University Press 1916, Plate II).

TÜRKÇE - İNGİLİZCE BASKIYA

ÖNSÖZ

*T*ürkçe yayımlanan ikinci kitabımın da yine en sevdiğim konuya, Kapadokya'ya ilişkin olmasına çok sevindiğimi itiraf etmeliyim. Daha önceleri —o zamanki değerlendirmelerime göre— Yunanistan'da Osmanlı tarihçiliğinin temellerini atmak için mücadele etmem gerektiğine inandığımdan bu konuya istediğim kadar eğilememiştim. İnsanlar genç ve deneyimsiz olduklarında yaşamlarını adayacak yüksek hedefler peşinde koşarlar. Ancak bu hedeflerine ulaştıklarında, çok sevdikleri ve kendileri için varlık nedeni olarak görünen başka şeyleri yitirdiklerinin ayırdına varırlar. Daha Kavala'nın göçmen mahallesinde küçücük bir çocukken, ninemin anlatılarında acı ve tatlı hatıralarla yaşattığı, atalarımın büyülmüş memleketi Kapadokya'yı çok sevdiğimi biliyordum. Bu anlatılar, belleğimden hâlâ silinmiş değil! Olgunlaştığımda Kapadokya ile ilgilenmek benim için varlık nedeni olmuştu.

Prokopi albümünün esin kaynağı, daha önce yayımlanan Sinasos albümünde olduğu gibi, işadamı Dr. Yusuf Örnek'in Ürgüp'teki Kayakapı projesine katılma davetiydi. Daha 2003 Mart'ındaki ilk görüşmemizde; yıllar sonra memleketine ziyaretçi olarak geri dönen göçmenin objektifine kaydedilen görüntüleri, göçmen anlatılarıyla bağdaştıran tarihsel yayınların projeye dahil edilmesi gerektiği sonucuna varmıştık.

İçinizden, "Tarih mi bu şimdi?" diye geçirdiğinizi görür gibiyim. Yanıtım evet olacak, bu tarihtir! Rum ve Türk asıllı gerçek insanların, birlikte yaşadıkları olaylardan anımsadıklarını anlatarak kendi gerçeklerini kayda geçirdikleri, deneyimlere dayanan bir tarih! Antik Yunancada "alithia" (gerçek) kelimesi, "lithi"ye (unutmak) direnen, bizim "unutmak istemediğimiz" şey anlamına gelir. Belleğin faaliyete geçebilmesi için, birilerinin onu "tanıması", anlaması, kendine mal etmesi gerekir. Bu süreçte iletimi, olumlu ya da olumsuz çeşitli duygular sağlar. Onlardan çekinmememiz, tam aksine onlara anlayışla yaklaşarak saygı

PREFACE

FOR THE TURKISH - ENGLISH EDITION

I have to confess that I am happy, because the second book of mine to be published in Turkish deals with my favourite subject, Cappadocia. A subject to which I never devoted myself as much as I wished, because I believed, at the time, that I was duty bound to struggle to establish Ottoman Studies in Greece. Life missions that one sets oneself, when one is young and inexperienced. Missions one may achieve, but at the cost of losing things one loved a great deal, things that interested one existentially. And I, even as a child, in the refugee neighbourhood of Kavala, knew deep down that I loved the homeland of my forefathers, Cappadocia, that magical place which was bittersweet in my grandmother's yarns. The memory of that taste still lingers in my mouth. And as I grew up, it became existentially essential for me to study Cappadocia.

The album on Ürgüp, like that on Sinasos, was inspired by businessman Dr Yusuf Örnek's invitation to participate in the Kayakapi project at Ürgüp. At our first meeting, in March 2003, we had agreed to include in the project historical publications which would combine the refugee narrative about the homeland with the picture, the frame immortalized by the refugee's camera when, years later, he returned as a visitor.

But is this history? And I answer emphatically, it is history, it is the lived history of real people, our ancestors, our families, Greeks and Turks, who relate what they remember, what they experienced together, and desposit their truth. Truth —*Alitheia* in ancient Greek— means that which stood fast against oblivion —*Lethe* in ancient Greek. And I would add, Truth is that which all of us did not want to forget. For memory to function it requires "recognition", someone to understand it, to feel for it. To make it his own. And this process is channeled through emotion, mixed emotions, positive and negative. Nostalgia but also lament, love but also hate. Emotions we should not be afraid of, emotions we should

duymamız gereken, özlem ve yakınma, sevgi ve nefret gibi çelişik duygular! Bu duyguları dışlarsak başka emellere hizmet etmelerine engel olamayız.

Tarihçilerle sosyal bilimciler, son yıllarda *emotional construction* ve *intellectual construction* arasındaki yakın ilişkileri araştırmaya büyük önem veriyorlar. Bu bakış açısına göre, karşı tarafın gerçeğini araştırma süreci; gerçek ve yalan, doğru ve yanlış kavramlarına dayandırılmaz. Böyle düşünceler, hiç gereği yokken siperler kazar, kamplaşmalar doğurur. Bu yüzden, Rum ve Türk göçmenlerin anlatıları, sadece tanımladıkları kültürün ve onları doğuran tarihsel dönemin çerçevesi içinde değerlendirilmelidirler. İnsan belleğinin geçmişi mekanik olarak kaydetmediği, onu şimdiki zamanın ve içinde yaşanan toplumun etkisi altında yeniden ürettiği bilinmektedir. Fotoğraflarla iletişime geçirmek istediğim alıntılar da çağdaş hâkim ideolojilerin biçimlendirdiği bir tarih anlayışını ifade ediyorlar. Başka bir deyişle, bu metinler belirli bir tarihin belgeleridir ve tarih yazmaktadırlar.

Bu aşamada, kitaptaki metinleri mükemmel bir şekilde İngilizce ve Türkçeye çeviren çevirmenlerim Alexandra Doumas ve Ari Çokona'ya teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum. Göçmen söyleminin anlam ve tınısını aynen vermeye büyük hassasiyet gösterdiler. Onlara bütün içtenliğimle teşekkür ederim.

Aynı şekilde, Küçük Asya Araştırmaları Merkezi'nin belgeleriyle her çalıştığım tarihsel anlatının büyüüne kapıldığımı belirtmek isterim. Eleştirel bakmaktan vazgeçmeyerek, metinlerin içinden Kapadokya'da yaşayan halklar arasındaki ilişkilerin tarihinin, basit bir metinden fazlasını ifade ettiği anları tespit etmeye çalışırım. Ancak böyle metinlerin en önemli işlevi, beni kendimle ve diğerleriyle yeni baştan hesaplaşmaya davet etmeleridir. Böyle metinler, değer yargılarımızın belirlenmesine ve şekillenmesine yardımcı olurlar. Yani her insana en çok gereksinim duyduğu şeyi sunarlar. Ben de, bizim oralara, Kapadokya'ya ve özellikle memleketim Ürgüp ile Sinasos'a uğradığım zaman KAAM'ın metinlerinin canlandığını hissedirim. Yazılar seslerine kavuşur. Rumların anlattıklarını dinlerken, bir yandan da "diğer" göçmenlerin, Makedonya'nın

try to understand. We must not exorcise them, because then they will cease to be useful as levers in the service of other expedencies.

In recent years History and the Social Sciences have been increasingly involved with analyzing the close relations between emotional construction and intellectual construction. So, in this perspective the process of finding the reality of the other in terms of true or false, erroneous or correct does not help. It only creates entrenchments and camps, without reason. That is why texts such as the ones here, narratives of Greek and Turkish refugees, are interpreted only with reference to the framework of the culture they describe and the given historical moment that creates them. It is well known that human memory does not record mechanically and does not store the past, but reworks it under the influence of the present and of society. And the excerpts I have chosen to converse with the photographs express a consciousness of history which was influenced directly by the contemporary dominant ideology. What I am trying to say, is that these texts are sources for an era. They write History.

Here I would like to thank my translators Alexandra Doumas and Aris Tsokonas, for their superb rendering of the texts in English and in Turkish, with great sensitivity and assiduity in conveying the exact meaning and the nuances of the refugee discourse. I thank them from the bottom of my heart.

I confess that whenever I work with material in the Centre for Asia Minor Studies I enjoy the historical narrative, precisely because I surrender myself, not uncritically, to its truth, whatever this may be, and I seek through the text that moment in which the history of relations between the peoples who lived in Cappadocia was not simply a text. However, most important of all, such texts summon me to take stock of myself and of others. Because such texts help to give things shape, to make them visible, as it were, to make visible the measure of things. Which, in the last analysis, is what man needs. However, most important of all, such texts summon be to take stock of myself and of others. Because such texts help to give things shape, to make them visible, as it were, to make

ormanlarını, dağlarını ve ovalarını geride bırakarak Kapadokya'nın gizemli çorak topraklarına gelen Türklerin anlatabileceği öykülere kulak kabartırım. Böyle anlarda orada, memleketimde, Prokopi ya da Sinasos'ta, göçmenlerin, bilcümle göçmenlerin elemi algılarım. Gözlerimin önünde uzanan Kapadokya toprağı, ninemin, biricik "Lisavet"imin vatanını anarken yüreğinin derinliklerinden kopan iç çekişleri daha iyi anlamamı sağlar. Ve konu dolaşp memleketine her geldiğinde, buğulanan gözlerini kaçırmak için başını eğen dedem Aleksi, dünmüş gibi karşımda canlanır.

Atina, 24 Temmuz 2007

visible the measure of things. Which, in the last analysis, is what man needs. So, when I am in our part of the world, in Cappadocia, and especially in the village of Ürgüp or neighbouring Sinasos, the texts in the Centre for Asia Minor Studies come alive. They are given voice. I hear the narrations of the Greeks, but I listen carefully also to what the "other" refugees would have to say, the Turks who arrived in the weird and wonderful arid land of Cappodocia, leaving behind the forests, the mountains and the plains of Macedonia. There, in my place, Prokopi or Sinasos, at such moments, I can grasp the pain of the refugee, any refugee. With the view of the Cappadocian landscape before my eyes, I feel the deep sigh of my dear grandmother Lisafet, when she talked about her vatan, and I can see as if it were yesterday my grandfather Alexis, who, whenever conversation came round to the fatherland, lowered his eyes so that we would not see the welling tears.

Athens, 24 July 2007

ÖNSÖZ

Ürgüp'ün şimdi terk edilmiş olan eski mahallesi, Büyük Kaya üstündeki Kayakapı'nın restorasyonu, tanıtımı ve değerlendirilmesini amaçlayan "Kayakapı" projesinde yer almam 2003 Mart'ında Yusuf Örnek tarafından teklif edildi. Benimle görüşmesini yayıncı Muhittin Eren tavsiye etmişti. Kayakapı projesinin koordinatörü ve "Eski Kapadokya" şirketinin genel müdürü olan felsefe doktoru Yusuf Örnek, atalarımın memleketi Ürgüp'ün yeni ve eski tarihine ilişkin araştırmaları desteklemek istiyordu. Teklifi, memleketim Kapadokya'nın üzerimdeki cazibesine kapılarak araştırmalarımı tekrar oraya yönlendirmeme ilişkin eski bir dileğimi canlandırmış oluyordu. Yirmi beş yıldır, Yunanistan'ın farklı bölgelerinin Osmanlı dönemindeki tarihiyle ilgilenmem, bilinçaltımda hâlâ geçici bir uğraş olarak yer alır. Her zaman, ilerideki araştırmalarımın tümüyle Kapadokya'ya odaklanacağına, gerçek bir silya dönüş yaşayacağıma inanıyordum. Yusuf Örnek'in teklifini kabul ettim ve araştırmanın planı hazırlandı. Türkiye'deki arşivlerde bulunan Tapu Tahrir Defterleri, Kadı Sicilleri ve Temettüat Defterleri'nden elde edilecek bilgilere, Küçük Asya Araştırmaları Merkezi'ndeki muhacir tanıklıkları da eklenmeliydi. Arşiv kayıtlarıyla muhacir tanıklıklarının birebir örtüştüğünü görmek beni özellikle mutlu ediyordu. Araştırma süreci içinde, KAAM arşivlerinden derlenen eski Ürgüp fotoğraflarını içeren bir albümün yayımlanması, programın acil öncelikleri arasına girdi. Fotoğrafların hemen hemen tümü, Stathis Aleksiadis'in, Mübadeleden çeyrek yüzyıl sonra, 1951 yılının Mayıs ayında memleketine yaptığı silya ziyaretinde çekilmişti. Bu eşsiz kaynak, Ürgüp'ün çeşitli yerlerinde gerçekleşen değişimleri canlı bir şekilde gösteriyordu.

Çalışmalarımı sonsuz bir mutluluk duyarak sürdürüyordum. Laboratuvarımı değiştirmiştım. Farklı bir alanda sınanıyordum. Eski Ürgüp'ün yüz kadar dağınık fotoğrafını bir düzene sokmalı, resimlerin "donmuş" zaman ve mekânı ile onların yeni bir bakış açısıyla tekrar okunmasının, insanların kendilerinden ve belleklerinden daha kalıcı bir tarih olduklarının bilinciyle bu fotoğrafları, hikâyelerini anlatmak üzere düzenlemeliydim. Aslında, yapmayı üstlendiğim ve beni en çok

FOREWARD

In March 2003 Yusuf Örnek asked me to work on the 'Kayakapı' project, aim of which is to restore, enhance and utilize one of the oldest and deserted neighbourhood of Ürgüp, Kayakapı, upon the Great Rock. The publisher Muhittin Eren had suggested that he contact me. Yusuf Örnek, Doctor of Philosophy and managing director of the 'Eski Kapadokya' Company which is supervising the 'Kayakapı' project, an enthusiastic man of vision, was committed to sponsoring research into the history, early and recent, of Ürgüp, the homeland of my forebears. His proposal came to fulfill an old desire; to give precedence in my studies to my place of origin, Cappadocia, and to abandon myself to the fascination it holds for me. Even after 25 years, my involvement with the history of Greek regions in the Ottoman period continues to hold only a temporary place in my consciousness. I have always believed that my future researches would be my essential homecoming, my preoccupation exclusively with Cappadocia. I accepted his invitation and set about organizing the research plan. Alongside the Tapu Tahrirleri and the kadi registers (kadı sicilleri), the Temettüat Defterleri which had to be sought in the archives of Turkey, in order to extract the information in them, the refugee testimony from the Archive of the Centre for Asia Minor Studies had to be added as well. And I was particularly pleased to ascertain, through cross-checking, the concordance between the archival and the refugee testimony. Among the immediate priorities of the project was to publish an album of old photographs of Ürgüp, kept in the CAMS Archive. Almost all are from the journey Stathis Aleksiadis made to the 'homeland' in May 1951, a quarter of a century after the Exchange of Populations. This unique source recorded vividly the changes that had taken place at various points in Ürgüp.

As I became absorbed in this work, I felt immensely happy. I had changed laboratory. I was being tried and tested in another field. I had to find a way of organizing some 100 scattered images of old Ürgüp, to find the sequence in which they should be placed, so that they would tell their story, as if the 'frozen' space and time of the photograph and its

heyecanlandıran şey, resimlere ve onların duygular uyandırma gücüne yaraşır metinler bulmaktı. İki ayrı yapıyı eşleştirerek samimi ve kişisel yeni bir yapı oluşturmalıydım. Kelimeler, bir resim sergisinde geçmiş canlandıran, anımsatan ve düşündüren bir rehber, bir kürsü olmalıydı. "Söz", göçmen-ziyaretçinin bu sıra ziyaretindeki duygusallığını uyarmalı ve belki de bu duygusallığı açıklayarak güçlendirmeliydi. Kendime yüklediğim görev buydu; hatıranın bellek ve duygusallığını ortaya koymak. Bunu gerçekleştirebilmek için, fotoğrafların çekimiyle hemen hemen aynı tarihlerde KAAM araştırmacılarının kâğıda geçirdiği haliyle, göçmenlerin "yalın anlatımı"na başvurdum. Göçmenler, sonraları Neo Prokopi adını alacak olan Eğriboz'un Ahmet Ağa ve Halkıda'nın "Türk Mezarlığı"ndaki alçak göçmen evlerinin ya da Drapeçona ve Atina'nın kenar mahallelerindeki gecekonduarının önlerine çıkıyor, "memleket"lerini o an karşılarında duruyormuş gibi, hayallerinde anı ya da ağıt şeklinde canlandırarak anlatıyorlardı. Bu noktada, araştırmacı Elli Papadimitriu'nun tespitini anmak gerekir: "Gözlerinin önünde ya da zihinlerinde bir sinema filmi seyredencesine anlatmaya başlıyorlardı. İzlenimleri ve davranışları neredeyse tarafsız denecek kadar doğru; tutku, hayal, anlatım ve vurguları eşgüdümlüydü." Ancak göçmenlerin bu anlatımının tarihi, belleğe dönüşümünün KAAM'ın aracılığı sayesinde gerçekleştiğini bir an bile aklımdan çıkarmıyordum. Aleksiadis'in fotoğraflarıyla göçmenlerin anlatımındaki ortak nokta, yaşatma isteğiydi. Anıları unutmamak ve unutturmamak için herkes başından geçenleri elinden geldiğince kaydettirme arzusundaydı. Göçmenler de bilinçaltı bir kaygıyla, sıra ziyaretinden döner dönmez, çektiği resimleri KAAM'a bağışlayan Aleksiadis de bilinçli bir ihtiyaca cevap vermek üzere tanıklıklarını kaydettirmişlerdi.

Bu araştırmayı, Ürgüp kazasından gelen Prokopi (Ürgüp), Sinasos (Mustafapaşa), Calela (Zalela, bg. Cemil) ve Potamya'lı (Ortaköy ya da Dereköy) mübadillerin yanlarında getirdikleri arşivlik malzemenin katalogunu hazırlamanın bir devamı olarak yapmayı kararlaştırdım. Kaynaklar elimdeydi, ancak onları değerlendirmek için kendime bir çalışma planı çizmeliydim. Fotoğraf ve sözlü tanıklık gibi geleneksel olmayan iki kaynakla çalışacaktım. Her ikisinde de 50'li yıllara kadar

re-reading are, in the end, the most enduring stuff of history and not men and their memory. Essentially, what I had undertaken to do – and to me this was the challenge – was to elaborate a text that would fit in with the images and their power of suggestion. To achieve a frank, personal 'construct' by matching two others, of the image and of the recorded remembrance. In an exhibition of pictures, the words should be a guide and a 'lectern', which recalls, reflects and reminds; the words should function as the prop that comes to support the emotion felt by the refugee visitor to his home, and perhaps also to prolong this by explaining it. This was the task I set myself; to present the memory and the emotion of remembrance. To bring it to pass, I marshaled the 'plain speech' of the refugees from Ürgüp, as put down on paper in about the same years by the CAMS collaborators. From behind the humble refugee houses at Ahmet Agha on Euboea, the subsequent Neo Prokopi, and the 'Tourkika Mnimata' (Turkish Tombs) quarter in Chalkida of Euboea, or from the shacks of Drapetsona in Piraeus and the neighbourhoods of Athens, these people described their 'homeland', as if it were right there before their eyes, in an endless 'revelation', whatever this may mean; remembrance or lament. Appropriate here are the words of Elli Papadimitriou: 'They took hold of the narration as if they were standing and watching a film in front of them or inside them, they were watching and functioning properly, almost impersonally, synchronized passion, vision, word and tone.' But not for one moment did I forget that this discourse of the refugees has been organized as historical memory with the mediation of the CAMS. Common component of Aleksiadis's photographs and the refugee's discourse was the desire for duration, so that what happened to them would not be erased from memory, their own or of others, so that each could narrate it in his/her own way. Subconscious desire in the case of the refugees. Conscious need in the case of Aleksiadis, who, on returning from his journey to the 'homeland', deposited his photographs in the CAMS Photographic Archive.

I decided to conduct this research as the continuation of the catalogue of the archival material which the Exchangeable Populations brought with them from the kaza of Ürgüp, Rums from Prokopi (Ürgüp), Sinasos (Mustafapaşa), Jalela (Cemil) and Potamia (Ortaköy or Dereköy). I knew

süregeldiği halde günümüzde büyük oranda yok olan bir yaşam şeklini yansıtan doğa görüntüleri, binalar ve insanlar kaydedilmişti. Ancak her iki durumda da imgelerin seçimini başkaları yapmıştı.

Fotoğrafta, dünyayı, deklanşörüne basıldığı an bulunduğu konumdan, kameranın bakış açısıyla görürüz. Sözlük anlamıyla bakış açısı, mecazi anlamıyla bakış açısını tam olarak belirlemese de önemli oranda etkiliyor. Enkazları 1951'e kadar var olan yıkık kiliseler, Mübadeleyle gelen temelli değişimi belgeliyorlar. Aleksiadis, kendi tarihsel oyuncu kadrosundan yoksun bir tiyatronun sahne dekorunu kaydediyor. Sahne bazen boş ve yıkık, bazen başka başrol oyuncularıyla, bazen de konuk sanatçı olarak kendisinin de katılımıyla görüntüleniyor. Görsel tanık, çocukluk ve ilk gençlik yıllarında yaşadığı dünyayı, sokakları, meydanları, Rum hemşerilerinin evlerini kaydediyor; gezintisinde ona eşlik eden Türk dostlarıyla fotoğraf çektiriyor. Aynı zamanda köyünü bir bütün olarak veren görüntüler de yakalamayı deniyor. Dedeli, Devletbaşı¹ ve Kayakapı'ya tırmanarak bütün Ürgüp'ü kucaklamaya, bir kareye sığdırıp yanında götürmeye çalışıyor. Düşüncelerini kaydettiği ve fotoğraflarda elinde tutarak ölümsüzleştirdiği not defteri bulunamadı.

Eğriboz Adası'ndaki Neo Prokopi'de çekilen az sayıdaki fotoğrafla, bazıları mübadillerce KAAM'a bağışlanan, bazıları da Merkez araştırmacılarının 1959'daki alan çalışması esnasında Kapadokya'daki Ürgüp'te çekilen diğerleri, çoğunluğun, yani Aleksiadis'in fotoğraflarının mantığına uyduruldu. Atalarının memleketine yapılan hac ziyaretine eşlik etmekle görevlendirildiler, ancak resim altlarında da fotoğrafçıların kimlikleriyle çekim tarihleri belirtildi. Neo Prokopi'yi sembolik bir başlangıç olarak seçtim. Fotoğraf ve metinlerle bana özgü bir okuma yapmayı, bana özgü bir duygusal yapı kurmayı denedim. Onların yönlendirmesiyle ve onlarla birlikte hareket ederek, yanımıza okuyucuyu da alıp Kayseri ve Ortahisar'dan "memleket"e doğru yola çıkıyoruz. Erciyes Dağı'nın gölgesi altında, doğa ve insan eliyle oyulmuş rengârenk peribacaları ve koniler serpilmiş kayalık vadilerden geçiyoruz. Ürgüp içindeki gezimiz, yöreye hâkim olan Büyük Kaya'dan ve Kayakapı'dan başlıyor. Orada, göçmenlerin tarzında söyleyecek olursak, ninemin ninesi Lisafet (Elisavet)

¹ Rum muhacirler Derventbaşı Mahallesi'ni "Devletbaşı" olarak telafuz ediyorlardı.

the sources. However, the process demanded on my part an essential change of direction. I was dealing with the photograph and the personal testimony, two unconventional sources. But both of them imprinted landscapes, persons and buildings, the view of a life that existed until the 1950s and has long since disappeared. In both cases too, the choice of images had been made by others.

In the photograph we see the world from the visual angle of the camera lens and indeed from the position it had the instant the camera button was pressed. The visual angle in its literal sense, which influences, if it does not define, the visual angle in the metaphorical sense. The demolished churches, whose ruins were still standing in 1951, signify the change which came as an ultimatum, with the Exchange of Populations. Alexiadis captures the stage set of a drama without its own historic company of players, an empty theatre, derelict or with other leading actors and sometimes with himself as guest star. With his lens he records the world where he lived in his childhood and teens, the streets, the squares, the houses of his Greek fellow villagers, he is photographed with the Turk friends who accompany him in his tour. Concurrently, he tries to record views that compose the overall picture of his village. From up on the heights of Dedeli, Devletbaşı and Kayakapı, he endeavours to embrace the whole of Ürgüp, to squeeze it into the frame of a photograph and to take it with him. His notebook in which he wrote down his thoughts, and with which in his hands he is immortalized in the photographs, has not been found.

The few photographs from Neo Prokopi in Euboea and from Ürgüp in Cappadocia, some of which were donated to the CAMS by refugees and others had been taken by CAMS collaborators during their trip there in 1959, obeyed the logic dictated by the majority, that is the photographs by Alexiadis. They consented to accompany the pilgrimage to the land of the fathers (in the caption the name of the photographer and the date of the photograph are given). I chose Neo Prokopi as a symbolic starting point. I attempt my own reading, my own emotive construct, with the photographs and the texts. I move with them and am moved by them, and taking the reader with me in their company, we travel from Kayseri and Ortahisar to the homeland, crossing, beneath the roof of Erciyes Dağı

Murati'nin zamanında, Ürgüp'ün azizi Osios Rus İoannis'in ibadet ettiği, kayaya oyulmuş Ayios Yeorgios Kilisesi² varmış. Hanlar ve dükkânlarla çevrili çarşıya doğru yokuş aşağı inerek, eteklerinde Rumların mahallelerini inşa ettiği karşıdaki Dedeli ve Devletbaşı yükseltilerine çıkıyoruz. Bu mahalleleri uzun uzadıya gezeceğiz. Aleksiadis'in kamerasını takip ederek Rum evlerini ziyaret edeceğiz. Kapılar açılacak ve avlulara gireceğiz. Ellerindeki tek malzeme olan yumuşak taşları işleyen yapı ustalarının sanatının bilgelğine, karşımıza çıkan yalın güzelliğe hayran kalacağız. Kitaba seçilen metinler, bu yapıların, onları yaratan ve içlerinde yaşayanlar için ne anlama geldiklerini göstermeyi amaçlıyor. Albümü sonlandırmak üzere Hacı Musa'nın avlusunda çekilen fotoğrafı kullanmayı uygun gördüm. Orada, eski dostları neşelendirmek üzere yeniden işlevlik kazandırılan Sinasos'un Ay Nikola çeşmesinin önünde, iki çocukluk arkadaşı, kucağında beyaz bir güvercin tutan bir çocukla, tamamen tasarımlanmış bir mesajı ve bu mesajın çağrıştırdıklarını ölümsüzleştiriyorlar. Birkaç ay sonra, aynı yılın Ağustos ayında Hacı Musa ölür.

Her imge bir şeyler "belirtir". Belirleneni hangi akıl, nelere dayandırarak tanımlayabilir peki? Her imge bana bir hikâye anlattığı gibi, aynı imge başkalarına birçok başka hikâye anlatabilir. Teybe kaydedilen röportajlardaki sessizlikler gibi, fotoğraflarda da kör noktalar vardır elbette. Ancak ben, röportajla fotoğrafın içine hapsedilen zaman ve mekânın etkinliğiyle zenginliğinin tam da bu noktalarda yoğunlaştığına inanmak isterim. Girit Türklerinden Ekmel Molla'nın 1950'de ziyaret ettiği memleketini anlatmaya çalışırken duyumsadığı, görünürün görünmez tarafı her zaman vardır elbette. Görünürün bizim tarafımızdan görünmeyen bu tarafını, sadece Stathis Aleksiadis, Hacı Musa ve birbirleriyle kucaklaşıp poz vererek, dayanışma ve *prokopi*'ye³ ilişkin düşler kurmamıza olanak tanıyan diğer Türk "hemşeriler" görüp duyumsayabiliyorlar.

Ε.Β.

Paskalya 2004

2 Söylendiği gibi yazıldığında Ayios Yeorgios, halk ağızıyla Ay Yorgi, bilimsel yayınlarda Hagios Georgios.

3 "Prokopi", vurgu son hecede olduğunda "kalkınma, başarılı olma" anlamına gelir.

(Argaeus), rocky volcanic valleys littered with natural obelisks and multi-coloured cones, the fairy chimneys, gnawed by nature and hewn by human hand. The tour in Ürgüp begins from the Great Rock, which looms loftily over the village, Kayakapı. There, in the days of my grandmother's grandmother, Lisafet (Elisavet) Mourati, to use the words of the refugee, people worshipped in the rock-cut church of St George, where Hosios Ioannis the Russian, the saint of Ürgüp, prayed. We descend to the marketplace, with its inns and shops, and then pass to the opposite heights of Dedeli and Devletbaşı, around which the Greeks had built their neighbourhoods with their churches. In these neighbourhoods we shall wander and tarry a long while. We shall follow in the footsteps of Alexiadis's camera lens, visiting the houses of the Greeks. The doors open and we go into the courtyards. We admire the austere beauty, the sagacious art of the mason, who worked with sole material the soft stone. Purpose of the selected texts is to show what all these buildings were and meant for those who made them and used them. I chose to conclude the album with the photograph of the courtyard of Hadji Musa's house. There, in front of the fountain from St Nicholas in Sinasos, used again for their delight, the two childhood friends are photographed with a child holding a white dove in his arms, immortalizing the totally staged signifiers and signified. A few months later, in August the same year, Hadji Musa died.

Each image 'signifies'. What mind can or for what reason define the signifier? Each image tells me a story, alongside the many more stories which the same photograph will tell others. Certainly there will be blind spots in the photographs, just like the silences in the oral interviews. But I would like to believe that it is precisely there that the wealth and dynamic of the trapped time and space of the photograph and the interview lie. Certainly there is always an unseen side of the visible, that which is felt by the Cretan Turk Ekmel Molla, when he visits Crete in 1950 and tries to describe it in his book. This side of the visible unseen to us is seen and felt only by Stathis Alexiadis, Hadji Musa and the other hemşeri Turks, when they pose arm in arm and make us dream of fraternal solidarity and progress — of *prokope*, of *başarı*).

Ε.Β.

Easter 2004